

**KAKO Z UMETNOSTJO
RAZISKOVATI
RAZMERJA MOČI
MED SPOLI?**

**PRIROČNIK
ZA MLADINSKE
DELAVKE**

POW^{ER}

Exploring Gender and
Power through/in Art

KAKO Z UMETNOSTJO RAZISKOVATI RAZMERJA MOČI MED SPOLI?

**PRIROČNIK
ZA MLADINSKE
DELAVKE**

Pripravile Marian Lopez Fernandez Cao, Isabella Mileti,
Julia Nyikos, Eleonora Schulze-Battmann, Sara Šabec in Vera Varhegyi

Uredila Tea Hvala

**MESTO
ŽENSK**
CITY OF
WOMEN

Društvo za promocijo žensk v kulturi – Mesto žensk
Ljubljana, 2023

Kako z umetnostjo raziskovati razmerja moči med spoli?

Prevod dela Power: ***Explore Your Powers through Art*** (2022)

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 149805059

ISBN 978-961-95753-3-8 (PDF)

KAZALO

- 5 UVOD
- 6 PRVO POGlavJE
»Ampak ... Hej! Kaj sploh je spol?«
Uvod v temeljne pojme
- 10 DRUGO POGlavJE
»Je spol stvar usode ali izbire?«
Spol med naravo in medkulturnostjo
- 17 TRETJE POGlavJE
»Hm ... kako gledati umetniška dela?«
Obisk umetnostnega muzeja
- 19 ČETRTO POGlavJE
»Kako lahko z umetniškim ustvarjanjem razmišljam o spolu?«
Umetniška mediacija
- 23 ZAKLJUČEK
- 24 KOLOFON

UVOD

Hej! Dobrodošla!¹ Lepo te je videti!

KJE SI?

Na začetku raziskovanja spola z umetnostjo.

Priročnik, ki je pred tabo, lahko uporabiš pri svojem raziskovalnem popotovanju in ga pozneje deliš z drugimi. Uporabiš ga lahko kot zemljevid pri dogodivščini, v kateri boš raziskovalka ti sama. Tvoja naloga je, da se pri tem zabavaš: tvoj instinkt bo tvoj kompas, tvoja radovednost pa tvoja najboljša spremljevalka.

Si pripravljena? No, pa začnimo.

Kot vsaka dobra zgodba tudi ta potrebuje uvod. Moč (Power) je projekt, v katerem je ob podpori programa Erasmus + sodelovalo pet organizacij iz Španije, Italije, Slovenije in Francije. Avtorice priročnika smo v okviru projekta želele raziskati, kako lahko umetnost ozavešča o vprašanih, povezanih s spolom oziroma spoli, zato smo v naštetih državah preizkusile različne načine, na katere je to mogoče doseči. Želele smo ustvariti nov izobraževalni priročnik, ki bi mladinskim delavkam pomagal pri raziskovanju razmerji moči med spoli s pomočjo umetnosti. To vznemirljivo popotovanje nas je vodilo k odkrivanju in preizkušanju številnih dejavnosti: ustvarjanju podkastov, muzejskega potohoda, kolažev in umetniških kampanj. Na svoji poti smo spoznale številne umetnice, kuratorke, raziskovalke, mladinske delavke in seveda vrsto mladih. Z njihovo pomočjo smo ustvarile dva priročnika, igro s kartami, več radijskih podkastov in številna likovna umetniška dela.

V tem priročniku najdeš izbor najboljših dejavnosti, ki jih lahko preizkusiš in prikrojiš svojim potrebam.

TVOJ NABOR USTVARJALNIH METOD DELA

Vsako poglavje se začne s teoretskim uvodom o obravnavani tematiki, sledi pa mu vrsta dejavnosti, povezanih z njo. Priročnik naj ti služi zgolj za izhodišče, saj vse dejavnosti dopuščajo različne interpretacije. Kar nas pripelje do vprašanja ...

KAKO UPORABLJATI TA PRIROČNIK?

1. Beri ga v poljubnem vrstnem redu
2. Začni s tistim, kar te najbolj navduši
3. Lahko si ga prikrojiš: vanj pišeš, rišeš in razpravljaš o njegovih vsebinah
4. Vse, kar počneš, naj bo eksperiment
5. Igraj se
6. To, kar si se naučila, deli z drugimi
7. Če te zanima več, si lahko naše druge priročnike v slovenščini, italijanščini, španščini ali angleščini ogledaš na spletni strani: www.explorepower.eu/resources.

Tako, zdaj pa lahko začnemo. Uživaj v popotovanju!

¹ Izrazi, zapisani v ženskem slovničnem spolu, so v priročniku uporabljeni nevtrarno in nagovarjajo vse spole.

PRVO POGlavJE

»Ampak ... Hej! Kaj sploh je spol?« Uvod v temeljne pojme

Priročnik *Kako z umetnostjo raziskovati razmerja moči med spoli?* je namenjen raziskovanju pojmov, povezanih z družbeno močjo, opolnomočenjem in oblikovanjem spolne identitete. Temelji na dognanju, da je spolna identiteta vpeta predvsem v družbeni spol in kot taka sad kulturnih predstav in pričakovanj, ne pa biološke ali celo naravne »usode«. Vsako človeško bitje je edinstveno; je neponovljiva kombinacija dednih in okoljskih vplivov. Ker pa živimo v družbi, v kateri je moč razporejena neenakomerno, številni ljudje doživljajo diskriminacijo na podlagi tega, čemur pravimo osebne okoliščine – najpogosteje spola, etnične pripadnosti (rase), spolne usmerjenosti, starosti, telesnih sposobnosti in socialnega položaja. A prav zato, ker je vprašanje družbene moči ali nemoči družbeno (in ne biološko) vprašanje, je razmerja moči mogoče spreminjati: denimo tako, da se diskriminirani ljudje povežejo, skupaj opozarjajo na nepravilnost in neenakost ter zahtevajo enake možnosti, pravice in svoboščine.

Hm, sem torej moški ali ženska?

Že nosečnico na vsakem koraku spremlja vprašanje »kaj je?«, in nobene dileme ni, da se vprašanje nanaša na zarodkov spol. Spolno razlikovanje otroka torej doleti še pred njegovim rojstvom, daleč preden se sam poistoveti z vlogo deklice oz. dečka. Lastnosti, ki so tipične za otrokov spol, so predmet pohval; če otrok stopi izven pričakovanih okvirjev, pa je pogosto hitro opozorjen in »postavljen nazaj na svoje mesto«. Temu pravimo spolno specifična socializacija.

Družbena pričakovanja, norme in spolni stereotipi nas spremljajo vse življenje. Posebej bremenijo ženske, ki se ne morejo ali ne želijo poistovetiti z lastnostmi (ženskostjo), ki jim jih pripisuje družba, in moške, ki se prav tako ne morejo ali ne želijo poistovetiti z lastnostmi (moškostjo), ki jih družba pripisuje njim. Nekateri ljudje, ki odstopajo od zapovedane (normativne) ženskosti ali moškosti, se opredeljujejo kot transspolne ali nebinarne osebe, spet drugi »se najdejo« kje drugje v mavrici spolnih identitet.

Kaj sploh pomeni biti ženska, biti moški?

Naše identitete so v večnem nastajanju. Nismo več otrok, kakršen smo bili, in najverjetneje nismo več niti oseba, kakršna smo bili pred desetimi ali petnajstimi leti.

Kaj zahodna družba pričakuje od moških in žensk?

Čeprav se zavedamo škodljivosti spolnih stereotipov in se jim zato skušamo izogniti, so naše predstave o spolu največkrat tako ponotranjene, da se niti ne zavedamo sporočil, ki jih posredujemo drugim, posebej otrokom in mladostnikom. Deklice tako spodbujamo, da so em-

patične, skrbne, mirne in poslušne, medtem ko dečke spodbujamo k samostojnosti, manj pozornosti pa namenjamo njihovemu izražanju skrbi za drugega. Dečka, ki bo brezglavo tekal po igrišču, bodo denimo mnogi označili za energičnega, deklico, ki bo počela enako, pa za podivjano. Ali drug primer: najstnico, ki ima aktivno spolno življenje, bo okolica sodila neprimerno ostreje kot njenega seksualno dejavnega vrstnika.

V zahodnih družbah se od moških pričakuje, da bodo možati: močni, tekmovalni in individualistični. Obenem se od njih pričakuje, da si bodo ustvarili heteroseksualno družino in jo finančno podpirali. Namesto izkazovanja čustev in skrbi za druge se od njih pričakuje obvladan, razumski ali celo nasilen odziv. Skladno s tem naj bi se istovetili z vojakom ali bojevnikom. Te vzorce je skozi zgodovino utrjevala vizualna umetnost, pozneje pa tudi fotografija in film. Danes je zagovor možate moškosti izrazito prisoten tudi v oglaševanju.

Umetnost in množični mediji odražajo tudi družbena pričakovanja do žensk: (golo) žensko telo mora biti na razpolago pogledu (oblečenega) moškega, ki jo seksualizira in popredmeti s položaja moči; vselej mora biti sposobna zapeljevanja, a je obenem, paradoksalno, dolžna izkazovati skromnost in čistost; pripisujejo se ji vrednote materinstva, ki je samoumevno, pasivno in zapovedano. Po drugi strani umetnost in mediji žensko pogosto upodabljajo kot femme fatale: kot močno, samozavestno »fatalko«, ki neuklonljivo zre predse in pooseblja moški strah pred izgubo moškosti.

Danes vse pogosteje dvomimo v te družbene predstave o spolih, zato smo svobodnejši pri oblikovanju svoje spolne identitete in spolnega izraza (zunanjega videza). Tako presegamo družbena pričakovanja, norme in stereotipe ter se lažje uveljavljamo kot enakovredni in enakopravni politični subjekti.

Kako gledamo?

Svoj pogled lahko spremenimo tako, da se poskušamo osvoboditi predsodkov in se naučimo »dekodirati« vizualni jezik. Tako lahko svet opazujemo z drugačnega zornega kota ali celo z več perspektiv hkrati. Kritičen pogled nam pomaga razumeti, kako oglaševanje, mediji, film in vizualna umetnost utrjujejo normativni, zapovedujoči spolni identiteti: možato moškost in ženstveno ženskost. Pomaga nam dekonstruirati (razgraditi ali razstaviti) ta omejujoči pogled in hkrati konstruirati (ustvariti ali oblikovati) osvobajajoče alternative.

Zgodovina zahodne umetnosti po eni strani utrjuje spolne stereotipe in norme, po drugi strani pa nudi vrsto zgledov onkraj klišejev! Prav s pomočjo umetniških del, ki odstopajo od stereotipov, lahko ponovno razmislimo o pričakovanjih o tem, kdo ali kaj *naj* bi postali, in o tem, kdo ali kaj *želimo* postati.

Posebej sodobna umetnost, ki jo ustvarjajo pripadnice marginaliziranih ali diskriminiranih družbenih skupin, nam lahko pomaga spoznati drugačne, alternativne podobe in simbole karseda raznolikih spolnih identitet.

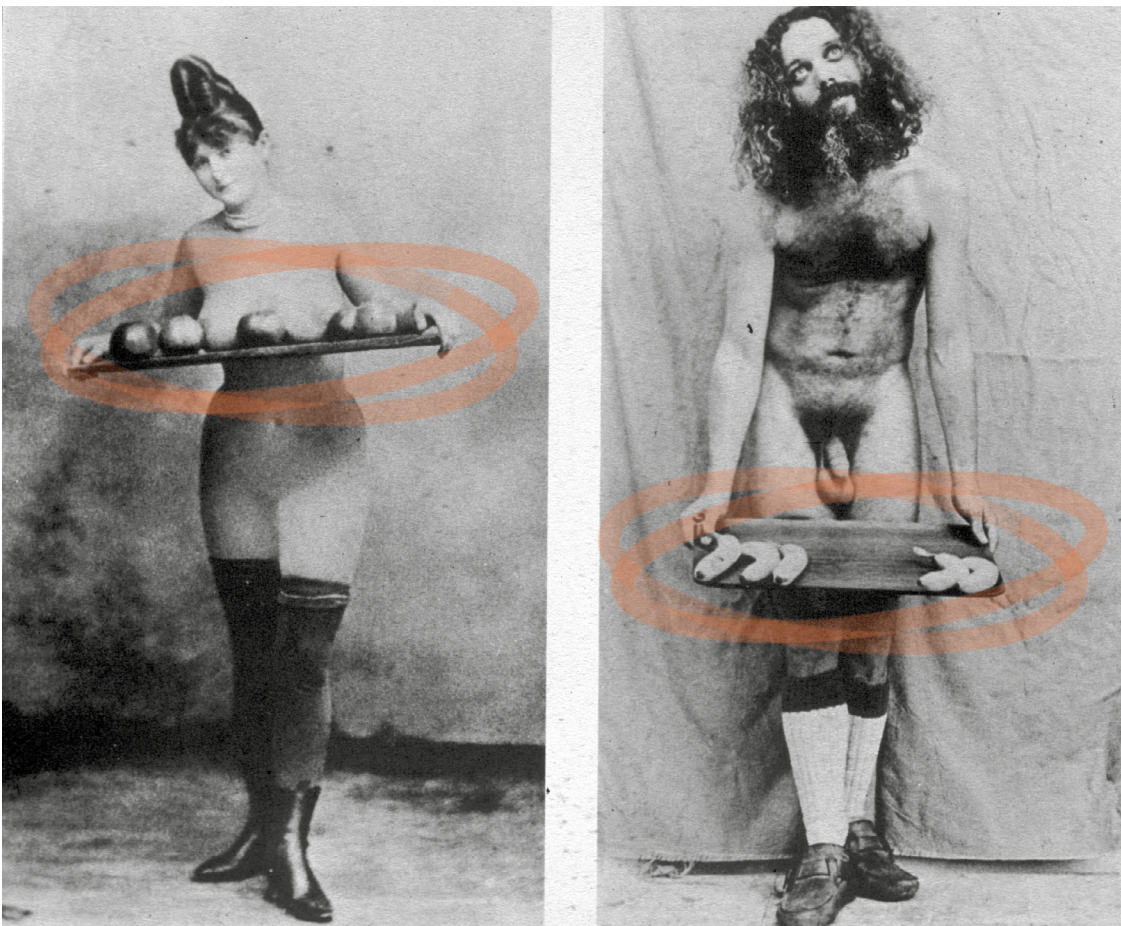
Umetniško ustvarjanje za družbeno preobrazbo

Umetniško ustvarjanje nam pomaga razumeti, kako nastanejo podobe. Hkrati se ob njem lahko poglobimo tako v proces dekonstruiranja družbenih norm kot v proces osebne re-

konstruiranja (oblikovanja nove samopodobe na drugačnih, nestereotipnih temeljih), kar je mladim lahko v veliko pomoč pri razmišljanju in razpravljanju o družbenih spremembah. Artivizem (umetniški aktivizem) ni nič drugega kot umetnost v službi družbene preobrazbe. Tak primer so fanzini: horizontalne in participativne samozaložniške publikacije, ki izkoriščajo cenovno dostopno tehnologijo za razmnoževanje umetniških del (npr. fotokopirni stroj). Z enostavnimi tehnikami, kot so kolaž, cianotipija in šablona, lahko v vizualnem jeziku izraziš svoje misli in občutke o nepravični porazdelitvi družbene moči med spoli in pritisku, ki ga tako nad ženskami kot nad moškimi – in vsemi ostalimi – izvaja patriarhat. Pri tem ti prideta zelo prav tudi humor in ironija!

Okej ... vse jasno? Napočil je čas za dejavnosti!

Navdih za spodnjo dejavnost je fotografija Linde Nochlin, naslovljena *Kupite moje banane* (desno), s katero se je umetnica in umetnostna zgodovinarica satirično odzvala na fotografijo iz francoske revije iz 19. stoletja, naslovljeno *Kupite moja jabolka* (levo).

Umetnica: Linda Nochlin (1931–2017), Združene države Amerike
Izvirni naslov dela: *Buy my Bananas* (1972)
Spletni dostop: <http://hdl.library.upenn.edu/1017/d/fisher/n2003040049>

Navodila:

1. Iz revije izreži fotografijo, na kateri sta moški in ženska upodobljena stereotipno (npr. fotografija gole ženske, pin-up dekleta, junaškega ali atletskega moškega ipd.)
2. Zamenjaj njuni glavi (žensko glavo prilepi na moško telo in obratno).
3. Oglej si nastali podobi in razpravlaj o njima z vrstnicami ali družino. Se vam zdita šokantni? Kaj menite o fotografiji, ki jo je ustvarila Linda Nochlin? Razpravljajte o tem, zakaj se vam zdi ena podoba bolj normalna (bolj družbeno sprejemljiva in zaželena) od druge.

Delo v skupini

V družinskem krogu poišči podobe s filmskih plakatov, na katerih so moški in ženske upodobljeni stereotipno. Starše in stare starše povprašaj o filmih, v katerih so bili v času njihove mladosti prisotni spolni stereotipi. Skupaj poiščite film, ki prikazuje drugačne vzornice. Potem izdelajte »filmsko« družinsko drevo: začnite s filmi, ki so si jih ogledali stari starši, nadaljujte s filmi, ki jih poznajo starši, in zaključite s filmi, ki ste si jih ogledali sami. Vprašajte se, kaj se je v tem času spremenilo, kaj pa ne. Se vam zdijo spremembe spodbudne ali problematične?

DRUGO POGLAVJE

»Je spol stvar usode ali izbire?« Spol med naravo in medkulturnostjo

Ljudje smo kulturno-biološka ali družbeno-naravna bitja. To pomeni, da je človeško telo sad naravnih ali bioloških evolucijskih procesov, vendar je vse, kar z njim počnemo, in to, kako o njem razmišljamo, že posledica družbe oziroma kultur(e), v kateri(h) smo odraščali: kako hodimo, sedimo, jemo in se oblačimo; kaj vnašamo v svoje telo (tj. s katerimi živalmi, če sploh, se prehranjujemo); katere dele telesa prikrivamo in katere pustimo videti drugim; kako telo dojemamo (kot grdo ali lepo). Vse to so kulturni ali družbeni vidiki telesa. Morda na nobenem drugem področju življenja ta »dvojna narava« človeških bitij ne sproža toliko razburjenja in nelagodja kot ravno v zvezi s spolom – najbrž zato, ker je tudi to, kaj sploh razumemo kot stvar narave ali biologije, kulturno oziroma družbeno pogojeno.

Kadar izgovorimo besedo »ženska«, imamo lahko v mislih biološki spol ali družbeni spol, pri čemer se ta dva vidika lahko le delno prekrivata. Na primer, človek, rojen v žensko telo, se lahko opredeljuje kot nebinarna oseba; človek, rojen v moško telo, se lahko istoveti z ženskim spolom ipd.

Če so naravni in kulturni vidiki spola prepleteni, zakaj je ločnica med njimi v zahodnih družbah tako ostra?

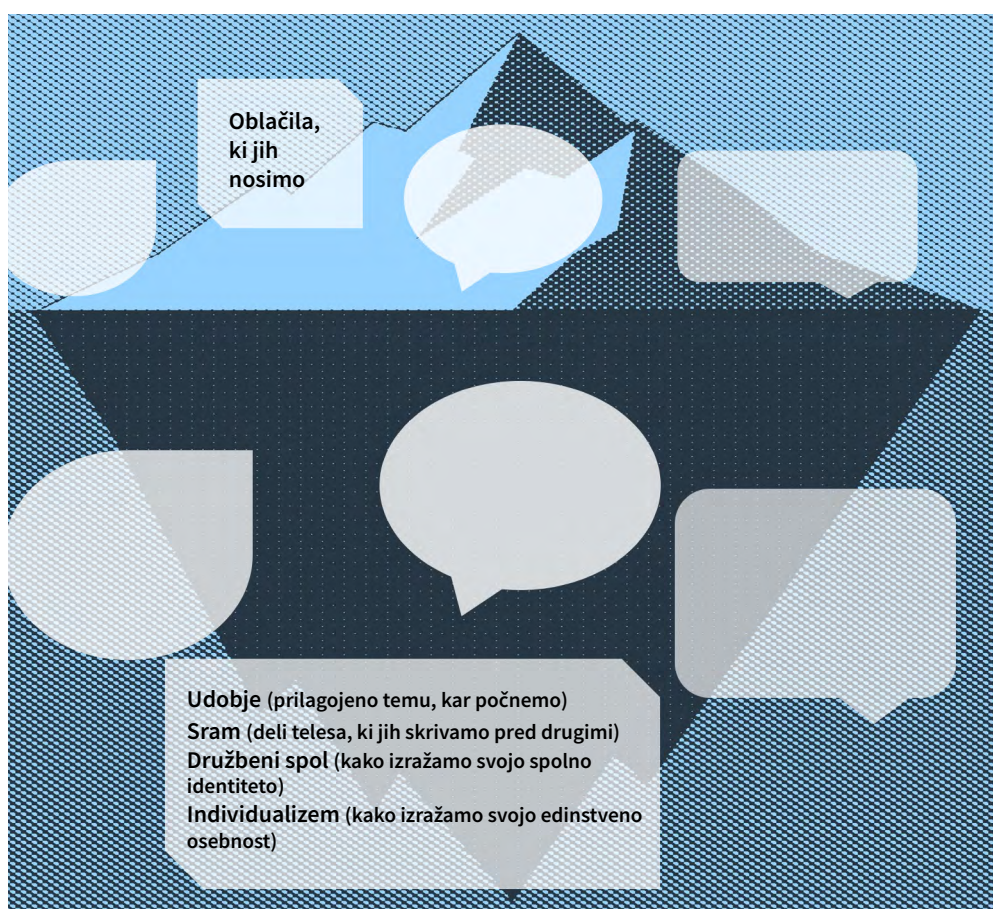
Ločitev narave od kulture sama po sebi ni problematična; problematično je dejstvo, da se v zahodnem svetu od 17. stoletja dalje naravo povezuje z žensko, telesnim, temnim in pasivnim, kulturo pa z moškim, razumskim, svetlim in aktivnim. Feminizem je moral zavrniti dojemanje narave kot pasivne snovi in ženske umestiti v dejavno kulturo, če se je želel boriti proti spolni neenakosti. In ker je biologija kot veda skozi zgodovino pogosto služila znanstveno nevzdržnemu in ideološko motiviranemu utemeljevanju podrejenosti žensk, se je feminizem v svojem zagovoru enakosti moral oprijeti družboslovja. Zato je v šestdesetih letih 20. stoletja v feministični teoriji prevladal konstruktivizem, ki je strogo ločeval med naravo in kulturo, v devetdesetih letih 20. stoletja pa se je uveljavila teorija, po kateri se človek ne rodi v določen spol, ampak se šele skozi »uprizorjanje« spola (vztrajanje v isti spolni vlogi) vzpostavi kot ospoljena oseba.

Izguba iluzije o kulturni nevtralnosti

Na svetu obstaja veliko različnih kultur. Vsaka nudi drugačen odgovor na vprašanje, kaj je pristno, resnično in lepo, in vsaka drugače odgovarja na vprašanja, kaj je spol in koliko spolov obstaja.

Ne glede na to, kje se nahajaš, se za trenutek ozri okrog sebe in naštej nekaj manifestacij (vidnih izrazov) kulture, ki jih opaziš. Najverjetneje sedi na stolu, ob računalniku, v rokah držiš mobilni telefon ali bereš knjigo. Vse to so izrazi kulture. Tudi tvoja oblačila so kulturno določena, prav tako tvoj način sedenja in tvoji lasje. Če smo natančni: ne govorimo o genetskih značilnosti tvojih las. To, da so naravno kodrasti, rjavi ali svetli, niso kulturne značilnosti.

Vendar pa je del kulture to, kakšno pričesko imaš. Pravzaprav bi se morala precej potruditi, da bi našla nekaj, kar je povsem zunaj kulture: morda nebo, kadar na njem ni videti letal ... Za mladinske delavke, ki se pogosto najdemo v vlogi medkulturnih mediatorok, je ugotavljanje, kaj spada v kulturo, zanimivo zato, ker tam, kjer je kultura, najdemo tudi družbene norme in vrednote. Izrazi kulture pač ne lebdijo v zraku, temveč so vedno vpeti v družbo. Pri tem raziskovanju je zelo priročna prispodoba ledene gore. Uganila si, zakaj: ker je viden le njen manjši del, medtem ko je glavnina očem skrita. V skritem delu se nahajajo vrednote, norme in družbene predstave o vidnem delu kulture. Pomisli, katere vrednote in norme se skrivajo za izrazi kulture, ki si jih že opazila? Vpiši jih v ledeno goro na sliki. V pomoč ti je lahko že vpisan primer.

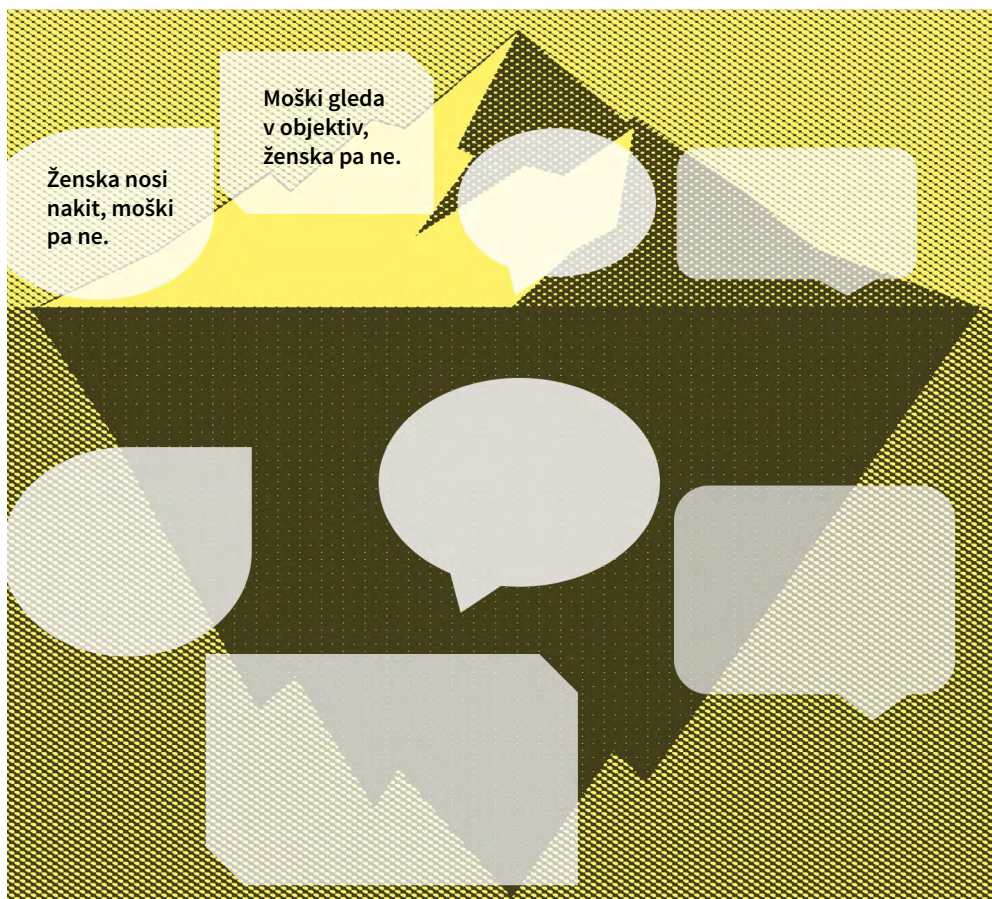

Okej ... Vse jasno? Napočil je čas za dejavnost!

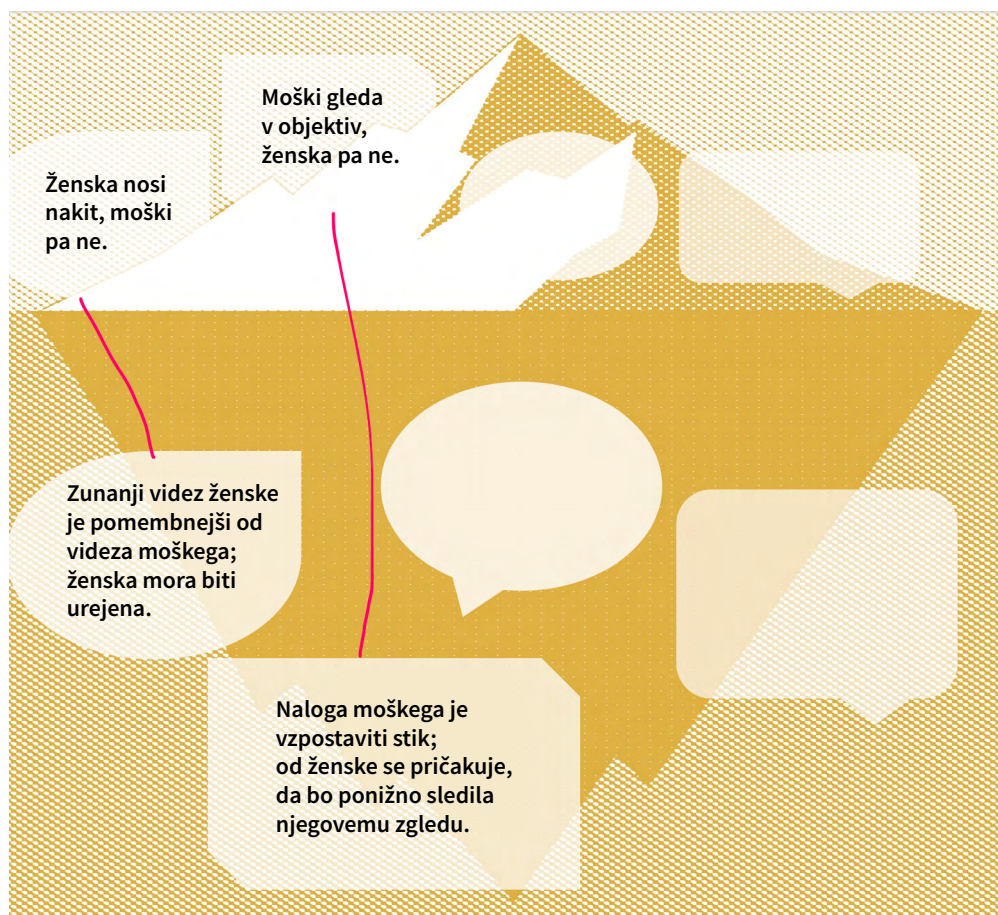
Oglej si sliko, ki prikazuje žensko in moškega v specifičnem prostoru in času. Poimenuj vidne izraze kulture na sliki.

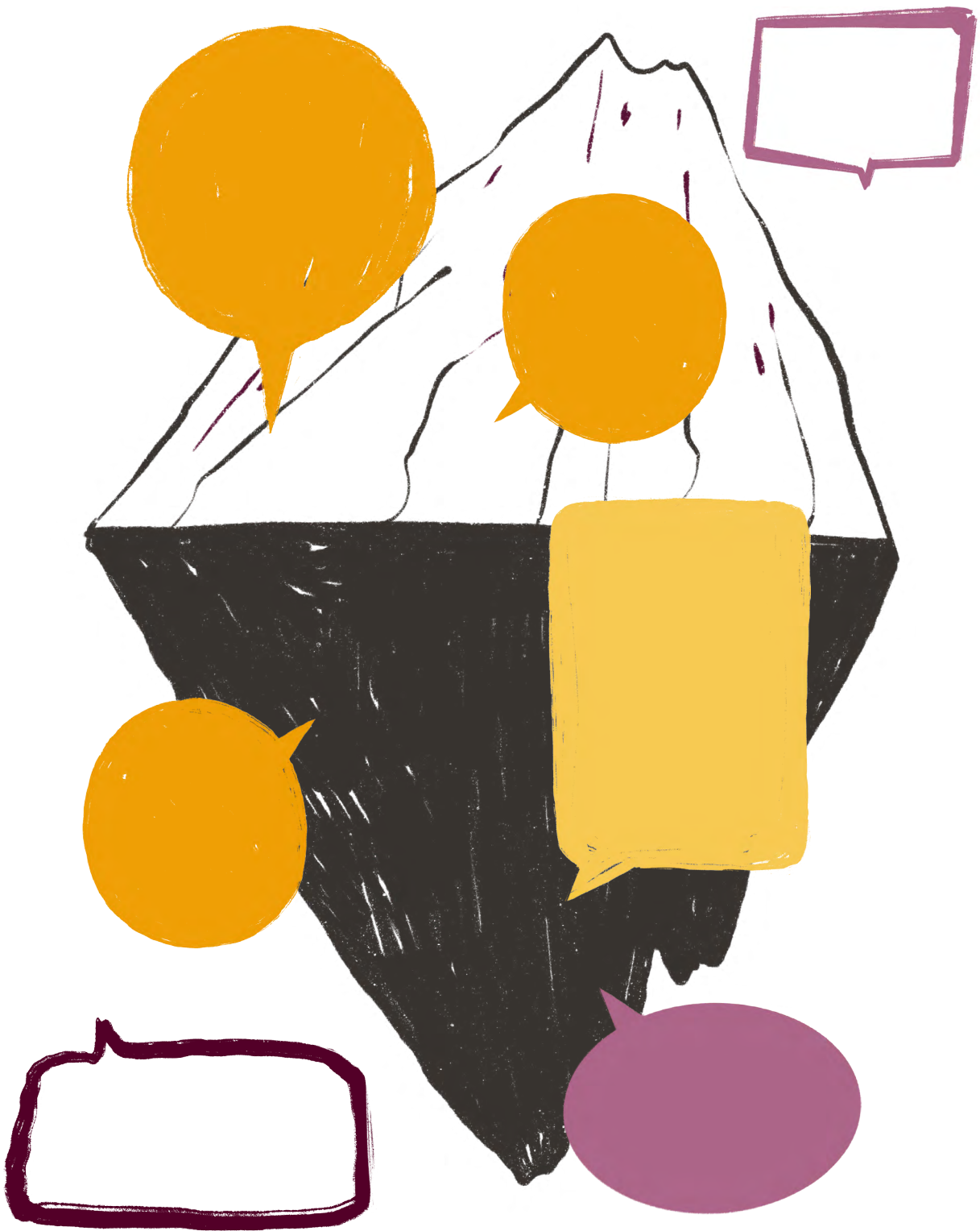
Opiši, kar vidiš, in to zapiši v vrh ledene gore. Da ti bo lažje, smo dva primera vpisale avtorice priročnika.

Poskušajmo sedaj razvozlati, katere vrednote in spolne norme se skrivajo za podobo:

Na ta način lahko analiziraš vsako reklamo v revijah ali javnem prostoru. Tovrstna dekonstrukcija podob ti pomaga, da se boljše zavedaš skritih sporočil: da k njim pristopaš kritično.

Delo v skupini

Vse Evropejke smo evropocentrične: to pomeni, da svet in ljudi, ki nas obkrožajo, presoja-
mo na podlagi vrednot, norm in predstav, za katere verjamemo, da so del evropske kulture
oziroma kultur. To je naš referenčni okvir. S tega vidika lahko v spodnji podobi ženske vidiš:

- A) Zatirano žensko; žrtev patriarhata, ki od nje zahteva, da skriva svoje telo in lase.
- B) Emancipirano muslimanko, ki želi s svojim načinom oblačenja poudariti, da je ponosna na svojo kulturo in veroizpoved.

V podobi te ženske lahko vidiš:

- A) Zatirano žensko; žrtev patriarhata, ki od nje zahteva razgaljenost in popredmetenje (seksualno razpoložljivost, igranje vloge predmeta poželenja).
- B) Emancipirano ateistko, ki sama odloča o svojem telesu in se ga ne boji pokazati na način, ki ustreza njej.

To, kar vidiš, ni odvisno le od tvojih osebnih stališč, temveč tudi od družbe, v kateri živiš. Nekatere družbene skupine in veroizpovedi imajo višji družbeni status kot druge, njihovo kulturno vedenje pa se pogosto uporablja za upravičevanje diskriminacije skupin z nižjim družbenim statusom. V Franciji se denimo nošenje naglavne rute pogosto razume kot znak zatiranja, čeprav jo nosijo tudi številne muslimanske feministke. Predstava o zatiranju žensk se nato posploši na vse pripadnice in pripadnike islama ter upravičuje negativen odnos, ki ga večinsko, katoliško prebivalstvo goji do njih. Upravičuje tudi njihovo institucionalno diskriminacijo.

Predlagamo, da preizkusiš svoja medkulturna očala. V krogu svojih prijateljic poišči soigralko: nekoga, čigar kulturni referenčni okvir se morda precej razlikuje od tvojega (a bodi pozorna, da ne sodiš po videzu, saj lahko hitro odkriješ, da oseba, za katero pričakuješ, da bo drugačna, navsezadnje sploh ni tako drugačna od tebe).

Ko najdeš soigralko, v reviji, časopisu ali na internetu poiščita podobe, ki prikazujejo zanimivo ali dvoumno vedenje, povezano s spolom. Nato s prisposodbo ledene gore raziščita, katere vrednote in spolne norme vsaka od vaju povezuje z različnimi vedenji na izbranih podobah. Pri tem bodita strpni in odprti druga do druge: cilj igre ni v strinjanju z enim samim možnim odgovorom, temveč v natančnem opazovanju in razumevanju različnih vrednot in norm.

TRETJE POGLAVJE

»Hm ... kako gledati umetniška dela?« Obisk umetnostnega muzeja

V zahodni družbi so se skozi zgodovino izoblikovale in utrdile specifične spolne vloge, ki so prisotne še danes. Teh vlog se – hočeš nočeš – učimo na vseh področjih življenja, tudi v muzejih. Muzeji so ustanove, ki hranijo kolektivni spomin: varujejo tisto, kar se družbi zdi vredno spoštovati in ohraniti za prihodnje generacije, četudi se nam danes to morda zdi sporno. Prav zato je pomembno, da znajo sedanje in prihodnje generacije k muzejskim eksponatom pristopiti kritično; da znajo presoditi, kateri utrjujejo spolno neenakost in kateri spodbujajo enakost.

Če muzejske zbirke opazujemo z vidika spola, moramo hkrati izprašati svojo lastno zgodovino. Naučiti se moramo razlikovati med tem, kar resnično vidimo, in tem, kar nam je bilo rečeno, da moramo videti; opaziti moramo tako prikazane kot zamolčane zgodbe. Prav zaradi številnih zamolčanih zgodb feministično zgodovinopisje že desetletja opozarja na izključevanje zgodovine žensk iz splošne zgodovine in posledično nevidnost žensk.

Predlagamo štiri smernice, ki nam lahko pomagajo opustiti podedovano »slepoto«:

1. Vztrajno moramo zahtevati »ponovno iznajdbo muzeja« in novo razumevanje dediščine; potrebujemo nove pripovedi, ki izhajajo iz neposrednega stika z razstavljenimi artefakti, denimo umetniškimi deli.
2. Vprašati se moramo, kako dojemamo spol. Kaj sploh vemo o ženskah? Ali o njih razmišljamo kot o homogeni družbeni skupini ali kot o zelo različnih osebah, ki jih družijo zgolj in samo spol?
3. Vprašati se moramo, zakaj so nekateri eksponati razstavljeni, drugi pa ne; kdo jih izbira in po katerih merilih.
4. Vedno znova moramo prebirati zgodovino in se pri tem izogibati slepim pegam tradicionalnega zgodovinopisja, ki je osredotočeno na »moško« zgodovino vojn in gospodarstva.

... kar nas pripelje do kritičnega opazovanja umetniških del v muzejskih zbirkah

1. Prvo skupinsko dejavnost lahko izvedeš v večini umetnostnih muzejev in galerij. Sodelujoči se sprehodite po enem od razstavnih prostorov in si zabeležite, koliko del umetnic in koliko del umetnikov je na ogled. Na podlagi teh podatkov ugotovite, kakšno je razmerje med njimi, in razpravljajte o tem.
2. V drugi skupinski dejavnosti na Wikipediji poiščite vnose za pet (moških) umetnikov, na primer Van Gogha, Pirandella itd. Skupaj poiščite in zapišite prvi pridevnik, s katerim je opisan vsak izmed petih umetnikov. Potem na Wikipediji poiščite imena petih umetnic in

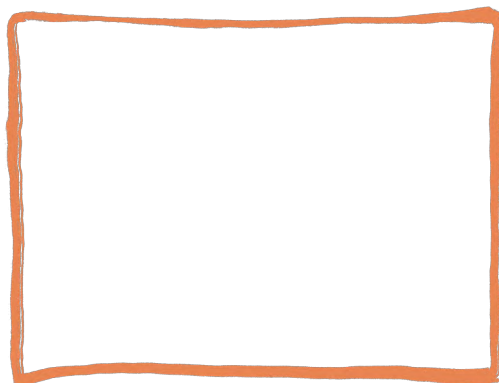
pridevnike, uporabljene zanje, primerjajte s pridevniki, uporabljenimi za umetnike. Ali se pridevniki za ene in druge razlikujejo? Razpravljate o tem, zakaj se razlikujejo.

Okej ... Vse jasno? Napočil je čas za dejavnosti!

- Izberi dvodimenzionalno umetniško delo (npr. sliko), ki upodablja moške in ženske like v različnih vlogah, na primer motiv srečanja med kraljem Salomonom in kraljico iz Sabe. Poišči črno-belo reprodukcijo kateregakoli umetniškega dela s tem motivom (če je ne najdeš, lahko barvno reprodukcijo natisneš ali fotokopiraš v črno-beli tehniki). Iz izbranega dela izberi en sam element in ga spremeni tako, da se bo razmerje moči med moškim in ženskim likom spremenilo. Element lahko dodaš, odstraniš ali spremeniš s črnim flomastrom ali belo korekturo.
- V tej skupinski dejavnosti izberite pet do šest reprodukcij umetniških del. Iz njih izrežite človeške like in tudi nekaj elementov iz ozadja. Na velikem listu papirja izrezke razporedite v kolaže, pri tem pa pazite, da ne boste spremenile le konteksta (ozadja), temveč tudi spolne vloge izbranih likov.
- V drugi skupinski dejavnosti poišči umetniško delo z mitološkim ali svetopisemskim motivom. V mislih obnovi ali si preberi zgodbo, povezano s tem motivom, in opazuj njeno upodobitev v izbranem umetniškem delu. Nato si poskusi zamisliti iste dogodke z vidika drugih likov, ki nastopajo v tej zgodbi, zlasti z vidika žensk. Kako bi na primer Parisovo ugrabitev Helene opisala Helena sama? Kaj bi Juditina služabnica povedala pred ali po obglavljenju Holoferna?

Opaziš kaj posebnega? Morda ponavljanja, ki tvorijo vzorec? Ko boste v skupini razpravljali o različnih perspektivah, povezanih s spolom, si lahko ponovno ogledate umetniško delo in poskušate ugotoviti, s katerega zornega kota je zgodbo predstavil njegov avtor ali avtorica. Po tej dejavnosti se osredotoči na izkušnje sodelujočih. Postavite se v dva kroga, tako da bo ena skupina stala znotraj druge. Skupina v notranjem krogu naj začne pripovedovati zgodbo ženskega lika. Nato naj se skupini zamenjata: zunanji krog naj se premakne v notranjega in začne pripovedovati zgodbo o moškem liku.

Med to dejavnostjo prosi sodelujoče, naj si zamislijo svojo zgodbo (s svojimi liki, ozadjem itd.) in odgovorijo na vprašanja, ki jim bodo v pomoč pri pripovedovanju: kaj počnejo liki v tej zgodbi? Kako se vedejo? O čem se pogovarjajo? Kako izražajo svoja čustva? V kakšnih odnosih so? S pomočjo teh informacij naj povedo svojo zgodbo.

ČETRTO POGLAVJE

»Kako lahko z umetniškimi ustvarjanjem razmišljam o spolu?« Umetniška mediacija

Umetniška mediacija se uporablja v različnih kontekstih: terapevtskih, socialnih in pedagoških. Slednji zajema tako formalno kot neformalno izobraževanje mladih in odraslih. Tehnike vizualizacije, drame, plesa, kolaža, kreativnega pisanja in glasbenega ustvarjanja so koristne pri oblikovanju učnih procesov, odkrivanju in prikazovanju konfliktov in problemov, kolektivnem naslavljanju vprašanj, komunikaciji z zunanjim svetom ter samorefleksiji in izražanju naših čustev ali stališč. Umetniško ustvarjanje igra pomembno vlogo tudi v aktivizmu, saj hrabri aktivistke, pripomore k oblikovanju njihove samopodobe, jim pomaga izpiliti politične zahteve in jim na izvirne načine pomaga vzbuditi pozornost širše javnosti.

Ustvarjalni premislek in opazovanje

Ustvarjalnost ni privilegij ljudi s posebnimi lastnostmi ali znanjem, saj je ustvarjalni impulz prisoten v vsaki posameznici – vsaka človeška dejavnost je lahko ustvarjalna. Naš namen ni ustvariti najboljšo umetniško delo na svetu. V ospredju sta predvsem raziskovanje sprememb, ki jih umetniško ustvarjanje nudi tistemu, ki ustvarja, in učenje načinov, na katere lahko doživljanje teh sprememb delimo z drugimi. Učimo se kritičnega mišljenja, na katerem temelji vsaka osebna in družbena sprememba na bolje.

Premišljena obravnava podob iz preteklosti ali sedanjosti nam pomaga izboljšati vizualno pismenost, sposobnost kritičnega opazovanja pa nam omogoči ustvarjanje podob, ki se razlikujejo od večinskih upodobitev spolnih vlog v medijih in oglasih. Ti so vseprisotni. Zapolnjujejo javni prostor, v katerega lahko posežemo s svojimi podobami: s svojimi plakati in letaki, gledališkimi in glasbenimi nastopi ipd.

Zdaj se bomo osredotočile na vprašanja, povezana s spolno (ne)enakostjo. Spodnje dejavnosti so namenjene raziskovanju na podlagi tvojih izkušenj in stališč. Nudijo ti vpogled v to, kako lahko vprašanje spolne (ne)enakosti vključiš v umetniško mediacijo, kako ga lahko prepoznaš v umetniških delih in kako lahko umetniške tehnike prilagodiš sebi in drugim sodelujočim.

Okej ... Vse jasno? Napočil je čas za dejavnost!

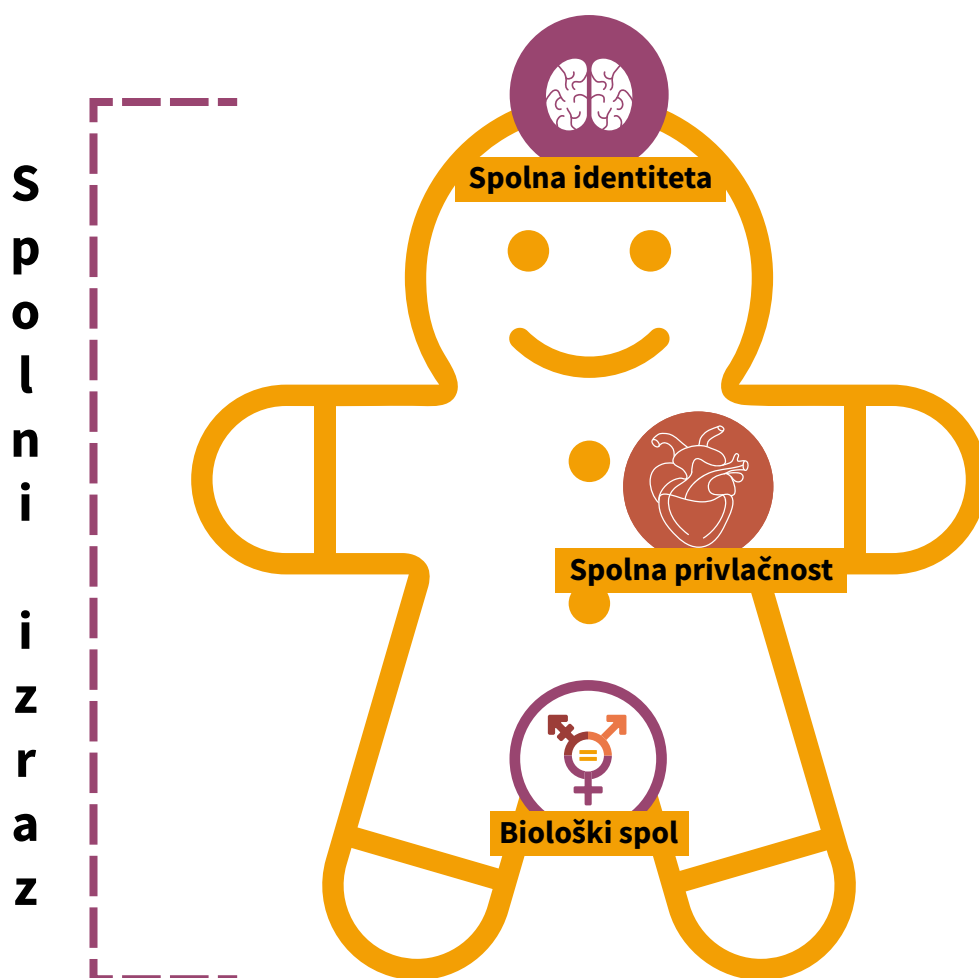
- Prva skupinska dejavnost je namenjena opazovanju okolice. Vzemi beležnico in pisalo. Usedi se na trg, v park ali drug javni prostor in opazuj skupino ljudi: katerikoli prizor, ki je pritegnil tvojo pozornost. Opiši, kar vidiš, nato pa v opisu spremeni en sam element, da bo ta odstopal od videnega. Na primer, spremeniš lahko način, na katerega se med opazovanimi ljudmi odvija pogovor; spremeniš lahko njihov spol ali njihovo barvo polti, njihova oblačila ali njihove postave. Spremenjeni prizor pokaži drugim sodelujočim v tej dejavnosti. Povej jim, kaj si spremenila in zakaj ravno to. Kako je sprememba vplivala na celoten prizor?

- Druga dejavnost je lahko individualna ali skupinska. Navdihnil jo je *Recept za spol*,² ki ga je ustvaril Sam Killermann, avtor spletne strani www.itspronouncedmetrosexual.com in zagovornik pravic skupnosti LGBTQ+.

Recept za spol je vizualna vaja, ki s pomočjo kolaža »raz-stavi« in prikaže tako družbene kot biološke »sestavine« spola. Kolaž spada med dostopnejše likovne tehnike, ker ne zahteva likovne izobrazbe – zanj zadošča zmožnost ustvarjalnega, neobremenjenega opazovanja sveta! Na prvi pogled kolaž sestoji zgolj iz rezanja in lepljenja, a ponuja nam še veliko več, saj nam pomaga osmisliti lastno zaznavo sveta: naše mišljenje, čustvovanje in čutenje.

Na skico človeške figure prilepi izrezke iz časopisov in revij tako, da bodo prilepljeni k ustreznim pojmom: spolni identiteti, spolni privlačnosti in biološkemu spolu, ki vsi skupaj sestavljajo posameznikov spolni izraz – vidno, zunanjo plat posameznikove spolne identitete. Spolni izraz se kaže z izbiro oblačil, ličil, pričeske, (ne)britjem poraščenih delov telesa, telesno držo in mimiko.

Si za svoj kolaž izbrala določen slog ali si zgolj razmišljala o ideji, ki si jo želela izraziti? Kako si se počutila ob lepljenju in združevanju izrezkov iz različnih virov? Si zadovoljna s svojim kolažem?

Inspired by: <https://www.itspronouncedmetrosexual.com>

² Angl. *Genderbread Person*. Ta besedna igra se navezuje na medenjake oz. medene močičke (angl. gingerbread man). Za opisni prevod *Recept za spol* smo se odločile, da bi ohranile tako kulinarčno referenco kot poudarek, da je družbeni spol narejen iz številnih »sestavlin«.

Delo v paru

Portret brez gledanja na risalno površino (slepa kontura)

V vajo vključi svojo prijateljico ali sorodnico. Usedita se druga nasproti drugi in narišita portret drug druge. Pri tem upoštevajta naslednja pravila:

1. V nobenem trenutku ne poglejta na papir (oči naj bodo uprte v obraz portretiranke).
2. Poskusita risati tako, da pisala ne dvigneta s papirja.
3. Rišita obe hkrati.

Oglejta si portreta.

Ob koncu vaje se pogovorita o tem, ali menita, da so za umetniško ustvarjanje potrebne posebne veščine ali da se lahko vsakdo umetniško izrazi?

Iztočnice za pogovor

Z eno od iztočnic (lahko jih izbereš tudi več) načni pogovor s sorodnico ali neznanko. V prazni polji lahko dodaš svoji iztočnici v vprašalni obliki.

Ali meniš, da je vsakdo sposoben umetniškega ustvarjanja?	Sogovornici pokaži svoj kolaž Recepta za spol. Prosi jo, naj si ga dobro ogleda in ti pove, kaj opazi.
Ali meniš, da lahko umetnost naslovi družbena razmerja moči med spoloma?	Poznaš kakošno umetnico, ki se v svojih delih ukvarja z razmerji moči med spoloma? Katere?

Spolno nevtralne oznake stranišč

Izreži spolno nevtralne oznake in jih uporabi v tistem javnem stranišču (na primer v baru, mladinskem centru ali šoli), ki je še vedno binarno ločeno na moškega in ženskega.

Zaključek

Tako, naše skupno potovanje je končano. Upamo, da so ti v priročniku predstavljene dejavnosti pomagale pri vijuganju med številnimi vprašanji, ki se odprejo, ko spregovorimo o razmerjih moči med ljudmi različnih spolov. Upamo tudi, da si dejavnosti lahko prikrojila svojim potrebam in potrebam ljudi, ki so se ti pridružili na potovanju.

Če si se pri tem zabavala, lahko svoje izdelke deliš na Instagram profilu našega projekta in si ogledaš prispevke drugih popotnic: [@power.project.eu](https://www.instagram.com/power.project.eu).

KOLOFON

Kako z umetnostjo raziskovati razmerja moči med spoli?

Priročnik za mladinske delavke

Avtorice: Marian Lopez Fernandez Cao, Isabella Mileti, Julia Nyikos, Eleonora Schulze-Battmann, Sara Šabec in Vera Varhegyi

Koordinacija dela: Elianor Oudjedi

Urednica angleške izdaje: Elianor Oudjedi

Urednica slovenske izdaje: Tea Hvala

Koordinacija dela: Sara Šabec

Strokovni pregled: Lana Križaj, Tea Hvala

Prevod: Sara Fabjan

Jezikovni pregled: Sonja Benčina

Oblikovanje knjige, naslovnice in grafik: Ana Cebrián

Prilagoditev v slovenščino in priprava na tisk: Vesna Bukovec

Založnik: Društvo za promocijo žensk v kulturi – Mesto žensk

Ljubljana, 2023

Elektronska izdaja

Licenca Creative Commons CC BY-NC-SA 4.0 (Priznanje avtorstva – Nekomercialno – Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 – Mednarodno)

Izobraževalni priročnik *Kako z umetnostjo raziskovati razmerja moči med spoli?* je nastal v okviru projekta Moč: Raziskovanje družbenega spola in moči prek/v umetnosti (Power: Exploring Gender and Power through/in Art), ki ga je financiral program Evropske unije Erasmus+. Projekt strateškega partnerstva Erasmus+ KA2 (2020-2-FR02-KA205-017944) je financirala Francoska nacionalna agencija.

Vsebina priročnika je izključno odgovornost avtoric in v nobenem primeru ne predstavlja stališč Evropske unije.

Partnerji projekta Moč (Power):

- Društvo za promocijo žensk v kulturi – Mesto žensk, Ljubljana, Slovenija
- DADAU (de l'art et de l'autre), Pariz, Francija
- Univerza Complutense v Madridu, EARTDI (Raziskovalna skupina na področju umetnosti in psihosocialnega vključevanja), Španija
- Elan Interculturel, Pariz, Francija
- Mobility Opportunities Hub, Bari, Italija

Sofinancira program
Evropske unije
Erasmus+

Podpora Evropske komisije za pripravo te publikacije ne pomeni
potrditve vsebine, ki izraža le mnenje avtorjev, in Komisija ne more
biti odgovorna za kakršnokoli uporabo informacij, ki jih vsebuje.

POWER

Exploring Gender and
Power through/in Art